

ENIGE NOTITIES OMTRENT DE TABAKSPIJPENNIJVERHEID IN DRENTHE

door H.R.Tupan

Tot op heden was Drenthe de enige provincie in ons land waar geen concrete gegevens omtrent de tabaksnijverheid bekend waren. Door het ontbreken van handelssteden en het isolement waarin Drenthe eertijds verkeerde, was het weinig aannemelijk dat hier zich ambachtslieden met het vervaardigen van kleipijpen van de kost voorzagen.

Bodemvondsten uit het Drentse bewijzen dat de hier gebruikte pijpen uit andere landstreken werden geïmporteerd. Wat betreft de zeventiende eeuw geven bodemvondsten aan dat Noord-Drenthe voornamelijk werd voorzien vanuit de stad Groningen, terwijl in het zuidelijk deel vrijwel uitsluitend Gouds materiaal aangetroffen werd. Kleipijpen uit de achttiende eeuw daarentegen zijn vrijwel zonder uitzondering van Goudse makelij. Het overheersende aantal Goudse pijpen mag niet verwonderlijk heten. Veel goederen voor de Drentse bevolking kwamen via het Overijsselse havenstadje Zwartsluis uit het gewest Holland, terwijl bijvoorbeeld turf via Zwartsluis naar het Westen werd vervoerd.

Pas in de 18e eeuw ontwikkelt het Zuiddrentse Meppel zich als handelscentrum met tal van nijverheden. Het mag dan ook niet vreemd zijn dat wij juist hier één van Drenthe's eerste pijpmakers tegenkomen.

Alhoewel de informatie in de betreffende archivalia zeer beperkt is, lezen wij in maart van het jaar 1710 in het "Klokkeboek" (1) der stad Meppel (afb.1):

den zbits is verlijt het kint ^{gera}
~~zest~~ van Cristiaen Croen
pijpe baker van de Clacke on
vrij en heeft van t verlijde
betaalt

1710

10

10

afb.1. Fragment uit het Meppeler Klokkeboek van 1710, waarin de pijpmaker Cristiaen Croen genoemd wordt. (Rijksarchief in Drenthe te Assen)

"den 26 dito is verluijt het kint van Cristiaen Croen, pijpebacker van de Clocke onvreij....."

Of deze Cristiaen Croen (ook wel Croon genoemd) Meppels eerste pijpmaker is, mag worden betwijfeld. In 1693 meldt een Klokboek (2) een straat in Meppel onder de naam "pijpensteghe". Of de Pijpensteeg inderdaad iets met de tabakspijpenvervaardiging heeft uit te staan is voorshands onduidelijk, doch het zou in principe een vermoeden in die richting kunnen rechtvaardigen.

Voornoemde Cristiaen Croen was geen Meppeler van origine. Op drie januari 1710 (3) betaalt hij namelijk voor hem en zijn vrouw, Hendrina Noterman de "volle borgerschap" voor de stad Meppel. Waar zij gewoond en gewerkt hebben viel niet te achterhalen, noch hun beider sterfdatum, waaruit geconcludeerd mag worden dat zij Meppel voor die tijd verlaten hebben.

Aardig is dat ten tijde van Cristiaen Croen in het nabij gelegen Zwolle een pijpmaker met de naam Balthus Croon werkzaam is (4). Of hier op enigerlei wijze sprake is van een familieband zal nader onderzoek moeten uitwijzen.

In 1770 komen we opnieuw een akte met betrekking tot het pijpmaken in Meppel tegen. Het betreft een request tot het oprichten van een pijpmakerij (5) en luidt als volgt (afb.2):

12 meert 1770

Op den requeste van Albert Hogencamp te Meppel vertonende wat voegen hij remonstrant in Compagnie voornemens was een tabakspypebakkerije tot Meppel op te rigten tot welks aanleg de remonstrant vrij kosten zoude moeten exburseren verzoekende dat met een Octroy over deese Landschap immers over Dieverder en Beiler dingspil voor den tyd van 40 jaaren ten einde deese pypebakkerije met exclusie van anderen mogte doen en exerseren begunstigt te worden.

Het Ridderschap en Eigenerfden besluiten als volgt:

Hebben Ridderschap en Eygenerfden an den remonstrant voor hem en in Compagnie over Beiler en Dieverder dingspil een Octroy van pypebakkerije met exclusie van alle anderen voor den tyd van 25 jaaren geaccordeert, mits dat remonstrant dat binnen twee jaaren zal moeten werkstellig maaken.

Het bovenstaande mag duidelijk zijn. Albert Hogencamp verzoekt de Ridderschap en Eigenerfden (wat tegenwoordig de Staten van

20 Meert

13. Op den requeste van Albert Hogencamp te Meppel van bekende en vroeger bij hem sijn in vromdame van vromens welken vromdijne bakkerij te Meppel op de rechten tot welck sijn de Dienst van kostent zoudde moeten excluderen vromd bekende dat met een sijn over deuren land vromd sijn over Drenthe te sijn d'ingijne van den lutt van 10 vromden te kinde deelde pypen bakkerij met exclusie van anderen moete doen en excluderen, segen sijn te worden.

Hebben Gedeputeerden Egenen sijn in den lutt voor hem en in compagnie over Drenthe en vromden Drenthe van vromden vromden bakkerij met exclusie van alle anders vromden lutt van 25 jaeren geaordeert met lutt sijn dat vromden twee jaeren zal moeten vromden maeten.

afb.2. Het request van Albert Hogencamp d.d. 12/III/1770, een akte uit het Oude Statenarchief inv. nr.6, deel 1770 fol 67 vo, Rijksarchief in Drenthe te Assen

Drenthe heet) om over een periode van veertig jaar het alleenrecht met betrekking tot het maken van pijpen binnen Drenthe te mogen uitoefenen. De Staten geven hem dit alleenrecht voor vijftientig jaar, echter onder de voorwaarde dat hij zijn op te zetten pijpmakerij binnen twee jaar van de grond moet hebben.

Helaas geven noch archivalia, noch bodemvondsten uitsluitel over de pijpmakerij van Albert Hogencamp. Wel blijkt uit het request van 1770 dat Hogencamp op dat moment Drenthe's enige pijpmaker is, omdat de Staten hem anders nimmer het recht van exclusie hadden toegestaan.

Opmerkelijk is wel het feit dat Hogencamp een pijpmakerij opzet in een tijd dat bijvoorbeeld de Goudse pijpenindustrie danig in verval is, o.a. door de concurrentie vanuit het Duitse Westerwald. Wellicht heeft Hogencamp gemeend hieruit zijn voordeel te kunnen trekken. Hij sterft op 15 februari 1800 (6) te Meppel, zonder dat wij weten hoelang en wanneer hij nu pijpen heeft vervaardigd.

Een derde Drent van wie bekend is dat hij tabakspijpen heeft gemaakt is Jan Hendrik Perkaan uit Vries (7). Hij startte echter een bedrijfje in de stad Groningen, die hij van ca. 1767 tot 1802 dreef. Het is helaas niet bekend of hij voor zijn Groningse periode in Drenthe pijpen heeft gemaakt.

Concluderend mogen we stellen dat de gegevens omtrent de Drentse c.q. Meppeler pijpmakers zeer summier te noemen zijn en ons verder geen of nauwelijks inzicht verschaffen over deze nijverheid. In breder verband echter (gezien in het kader van de totale Nederlandse tabakspijpennijverheid) vormt de neerslag van dit artikel een wezenlijk onderdeel dat niet mag worden overgeslagen!

Noten

- (1) Klokkeboek Meppel, deel 1709-1724, Rijksarchief in Drenthe te Assen.
- (2) Klokkeboek Meppel, deel 1693, Rijksarchief in Drenthe te Assen.
- (3) Burgerboek Meppel, 1645-1809, Stadsarchief Meppel 278, Rijksarchief in Drenthe te Assen.
- (4) Duco, D.H., De tabakspijp in de zeventiende eeuwse Nederlanden, 1981, pg.237
- (5) Oude Statenarchief, inv.nr.6, deel 1770, fol.67 vo., Rijksarchief in Drenthe te Assen.
- (6) Klokkeboek Meppel, deel 1800, Rijksarchief in Drenthe te Assen.
- (7) Tupan, H.R., De Groninger tabakspijpmakers in de 17^e en 18^e eeuw. Cultureel Maandblad Groningen nr.9, 1979, pg.239

Rektificatie

In het vorige nummer is in het artikel "Enkele 19e eeuwse pijpekoppen uit Drenthe", door H.Tupan, een zeer storende fout, buiten de schuld van de auteur om, ingeslopen. Diverse malen is het woord 'smid' foutief als 'smit' vermeld. Onze excuses hiervoor!